

Borçla Yönetmek ve Sömürmek

Devletler, kamu harcamalarını finanse edebilmek amacıyla öncelikli olarak vergi gelirlerini kullanırlar. Fakat zamanla vergi yoluyla elde edilen gelirin kamu açıklarını finanse etmede yetersiz kalması, devletleri, borçlanma gibi farklı kaynaklara başvurmaya yöneltir. Ancak bu borçlanmaların ekonomik kalkınmaya/büyümeye olumlu etki yaptığı da kuşkuludur. Zira bazı ülkeler aldıkları borçları uzun dönemli kâr sağlayacak yatırımlarda kullanmaktansa, cari harcamalarını karşılamak adına kullanırlar. Diğer taraftan borç veren kurum ve ülkelerin dayattığı şartlar, borçlu ülkelerin ödünç aldıkları paraları ekonomik büyümeye olumlu etki edecek şekilde kullanmalarının önüne geçer.

Devletler ilk başta aldıkları borçları verimli bir şekilde kullanmadıkları için, bu borçları geri ödemeleri gerektiğinde tekrar borçlanmak mecburiyetinde kalırlar. Ancak eski borçların kapatılması adına alınan yeni borçlar için daha yüksek faiz ödemek zorunda kalırlar. Yeni alınan borçlar, yoksulluğu azaltıp kalkınmayı sağlayacak şekilde akıllıca kullanılmaktan ziyade eski borçların ödenmesi için kullanıldığından, borç yükü her geçen gün artar. Bir bakıma, ülke zaten düşük olan üretim kapasitesinin tümünü borçlarını ve bu borçların faizini ödemek için harcar. Faiz oranlarının yüksekliği, çoğu zaman, borçlu ülkelerin borç aldıkları anaparanın birkaç katı faiz ödemelerine neden olur. Bir bakıma borçlu ülkeler, borç veren ülke/kurum/ailelerin sömürgelerine dönüşür.

Şöyle ki sömürgecilik; bir devletin başka ulusları, devletleri, toplulukları, siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılması veya yayılma çabasıdır. Günümüzde ise gelişmiş ülkeler, yoksul ülkeleri hem kontrol edebilmek hem kendi üretimleri için gerekli girdileri sağlamak hem de ürettikleri ürünleri yine bu ülkelere satmak ve en sonunda yoksul ülkelerin elde ettikleri gelirleri, borç ve faizleri ile ellerinden almakla bir nevi postmodern sömürgecilik uyguladılar. Bu uygulamaları meşrulaştırmak adına da -dünyanın borç infazcıları/tahsilatçıları- IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası gibi kuruluşları kullanırlar. Bu kurumların -yoksul ülkelerde meydana gelen sorunların baş aktörleri olmalarına rağmen- kendilerini sanki kurtarıcıları gibi göstermeleri de farklı bir tezatlıktır. Söz konusu kurumların sözüm ona borç batağından kurtarmak adına uyguladıkları ve yoksul ülkeleri gelişmiş ülkelerin daha da fazla egemenliği altına alan program ve politikaları, her zaman eleştirilmektedir.

Aslında IMF ve Dünya Bankası dâhil olmak üzere birçok çok ulusal ve uluslararası kuruluş, ABD tarafından kendi amaçlarını ve hedeflerini desteklemek için birer dış politika aracı olarak kullanılmıştır. Her iki kuruluş, 70 yıldır fakir ülkelere trilyonlarca dolar borç sağlamış, verdikleri paraların nasıl kullanılacağına da içinde yer aldığı “reçeteler” hazırlamışlardır. Bu reçeteler aynı zamanda paranın alınabilmesi için fakir ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken ekonomik ve siyasi şartlardır. Bu şartların yerine getirilmesi ise uzun dönemde ülkelerin kalkınmalarından ziyade borcu sağlayan gelişmiş ülke ve ailelerin çıkarlarını gözetmekten başka bir şey değildir.

Bu durumun en sarıh örneklerden biri, 1970’li yıllardan itibaren Amerika’nın en köklü ve en güçlü mühendislik şirketlerinden biri olan Bostonlu stratejik danışmanlık firması *Chas. T. Main*’de çalışan ekonomist John Perkins’in kaleme almış olduğu *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları* adlı kitabında yer almaktadır. Perkins kitabında, gelişmiş ülkelerin, ulusal ve uluslararası kuruluşların ve güçlü ailelerin kalkındırma vaatleriyle fakir ülkeleri ekonomik yönden nasıl yönettiğini anlatmaktadır:

“Biz Ekonomik Tetikçiler’in (ET) en iyi yaptığı şeylerden biridir bu: Küresel bir imparatorluk kurmak. Biz, diğer ulusları (en büyük şirketlerimizi, hükümetimizi ve bankalarımızı yöneten) şirketokrasiye boyun eğmeye zorlayan koşulları yaratmak üzere, uluslararası finans kuruluşlarını kullanan seçkin bir grubuz ve mafyadaki muadillerimiz gibi, ‘iyilik’ de yaparız: Bunlar genellikle altyapı (elektrik santralleri, otoyollar, limanlar, havaalanları, sanayi siteleri) yatırımları için verilen borçlar şeklindedir. Bu tip borçların bir şartı da tüm projelerin bizim mühendislik ve inşaat firmalarımız tarafından gerçekleştirilmesidir. İşin aslı, paranın çoğu ABD’yi terk etmez bile; sadece Washington’daki bankalardan New York, Houston ya da San Francisco’daki mühendislik ofislerine aktarılır.”

Dolayısıyla borç/faiz döngüsünün daha ilk aşamasında, sıcak paranın yarıya yakını borç alan ülkenin kasasına girmeden ABD’de kalır. Bunun ardından ikinci aşama gelir, bu aşama da Perkins’in aktardığına göre şöyledir:

"IMF ve Dünya Bankası dâhil olmak üzere birçok çok ulusal ve uluslararası kuruluş, ABD tarafından kendi amaçlarını ve hedeflerini desteklemek için birer dış politika aracı olarak kullanılmıştır."

"Paranın bu şekilde şirketokrasi üyesi işletmelere (yani alacaklı tarafa) neredeyse anında geri gelmesine rağmen, borçlu ülke hem anaparayı hem de faizini son kuruşuna kadar ödemek zorundadır. Eğer bir ET gerçekten başarılıysa, verilen paranın miktarı o kadar yüksek olur ki, borçlu ülke birkaç sene sonra ödemelerini yapamaz hale gelir. İşte o zaman da biz, (tıpkı mafya gibi) diyetimizi isteriz. Bu da genellikle şunlardan bir veya birkaçını içerir: Birleşmiş Milletler'de alınacak bir kararda ülkenin vereceği oyun kontrolü, topraklarında askerî üsler kurulması, petrol ya da Panama Kanalı gibi değerli kaynaklara erişim. Bu arada borç yükümlülüğü tabii ki devam etmektedir ve küresel imparatorluğumuza bir ülke daha eklenmiştir."[1]

Bu tarz kredilere/yardımlara en iyi örneklerden biri 2. Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra, savaşın geride bıraktığı tahribatı gidermek için ABD tarafından tasarlanmış olan Marshall Ekonomik Yardım Planı'dır. Söz konusu yardım, aslında, büyük bölümü 2. Dünya Savaşı'nda kullanılmış, kullanım süresinin dolmasına az kalmış, hasarlı ve ABD'nin artık kullanmadığı silah ve malzemeden ibaretti. Yardımın sadece çok küçük bir bölümü modern ve kullanılmamıştı. ABD'nin 2. Dünya Savaşı'nda kullanmış olduğu ve artık kullanmayacağı askerî teçhizatı Türkiye'ye vermesi de bu planın bir sonucudur. Türkiye'ye verilen askerî malzemenin bakım ve yedek parça giderlerinin Türkiye bütçesinden karşılanması, Türkiye'nin ekonomisinde sıkıntı yaşamamasına neden olmuştur. Zira yardım olarak verilen askerî teçhizatın bakım ve yedek parçası için Türkiye bütçesinden yılda yaklaşık 145 milyon dolar ayrılması gerekmiştir. Bu durum, Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sonrasında elinde bulundurduğu döviz stokunun kısa sürede erimesine neden olmuştur. Diğer taraftan verilen silah ve malzemenin mülkiyeti, Temmuz 1947 Antlaşması'nın 4. Maddesi gereği ABD'ye aitti ve ABD'nin onay vermediği durumlarda Türkiye tarafından kullanılması mümkün değildi. Bu madde, ileride, 1964 yılında Kıbrıs'taki olaylar nedeniyle Türkiye Kıbrıs'a askerî müdahalede bulunmak için Amerikan yardımıyla gelen silahları kullanmak istediğinde önem kazanacaktı. Sonuç olarak ABD, Türkiye'nin bu silahları Kıbrıs'ta kullanmasına izin vermemiştir.[2]

Siyasi alanda uygulanan baskılar dışında, ekonomik alanda da az gelişmiş ülkelerin almış olduğu borç miktarından fazla faiz ödedikleri, Dünya Bankası'nın yayımlamış olduğu istatistiklerde açıkça görülmektedir. Örneğin Afganistan, 1970 yılından itibaren kamu ve kamu kesimi tarafından güvenceye alınmış olan borçları için 132,5 milyar dolar tutarında geri ödeme yapmıştır. Söz konusu tutarın %59'u yani 78,2 milyar doları faiz ve 54,3 milyar doları anaparadır. Afganistan'dan sonra en yüksek faiz ödemelerini sırasıyla Venezuela, Liberya, Kongo, Panama gibi ülkeler yapmıştır. Düşük gelire sahip ülkelerin yaptıkları borç geri ödemelerinde faiz ödemeleri ortalama %38 civarındadır.[3]

Borç verenler, vermiş oldukları borçlarla ya da yapmış oldukları yardımlarla her ne kadar muhataplarına yardımcı olduklarını göstermeye çalışsalar da gerçekte az gelişmiş ülkeleri siyasi alanda yönetmeyi, ekonomik alanda da kendi sömürgelerine dönüştürmeyi hedefledikleri açıkça görülmektedir.

[1]John Perkins, *Bir Ekonomik Tetikçinin İtirafları*, (Çev. Murat Kayı), Ankara: April Yayıncılık, 2011.

[2] "ABD'nin Türkiye'ye etkisi ve Marshall Planı",
, <http://www.dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=115088>

Dünya Bülteni

[3]Dünya Bankası Veri Bankası, <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>